

Lejla Ovčina, doc.⁹⁹

Univerzitet u Bihaću, Pedagoški fakultet Bihać

Sanja Soče, doc.

Univerzitet u Sarajevu, Pedagoški fakultet Sarajevo ¹⁰⁰

*Izvorni naučni rad
Original scientific paper*

Zlato ima cijenu, znanje je neprocjenjivo: tumačenje poslovice u kontekstu razumijevanja skrivenih značenja

Sažetak

Poslovice su dobro poznate rečenice koje se mogu koristiti u govoru, najčešće u metaforičnom obliku. Životna mudrost, korisni savjet i općeprihvaćena istina daju im didaktičku notu koju kao takvu prihvataju učitelji prilikom iskazivanja osnovnih ideja teksta. Obrazovanje današnjice naglasak stavlja na usvajanje univerzalnih vrijednosti, a ako se iste ukomponiraju u poslovice mogu predstavljati dobar nastavni materijal. U radu su analizirani odgovori 217 učenika petih razreda u vezi sa značenjem i razumijevanjem poslovice. Na koji način učenici pojašnjavaju poslovice, kako ih tumače i koliko su u mogućnosti povezati ih samo su neka od pitanja na koja odgovaraju dobiveni pokazatelji.

Ključne riječi: poslovice, tumačenje, razumijevanje, učenici.

Uvodna razmatranja

Poslovice se može promatrati kao vrsta usmene književnosti koja sadrži životne vrijednosti napisane s određenom svrhom u obliku jednostavnih iskaza ili sažete rečenice. Ona predstavlja kulturno naslijeđe koje treba njegovati i čuvati, posebno ako se prisjetimo svih vrednota naznačenih u njenom sadržaju. Sažeto rečeno, poslovice su kratke, općepoznate narodne rečenice koje sadrže mudrost, istine, moral i tradicionalne stavove u metaforičkom,

⁹⁹ lejla.ovcina@unbi.ba

¹⁰⁰ ssoce@pf.unsa.ba

fiksnom i pamtljivom obliku i koje se prenose s generacije na generaciju (Mieder, 2004). Često se u njima kriju savjeti, poruke, usporedbe i slogani za život (Indrawati, 2019) a na recipijentu ostaje u kolikoj mjeri će ih primijeniti u svakodnevnim životnim situacijama. Ne iznenađuje njena prisutnost u svim sferama života kao što su politika, obrazovanje, novinske ili televizijske vijesti, društvene mreže i drugo. Poslovice se u životnim govornim situacijama koriste kako bi prenijele znanje, ponudile savjet, poučile ili ojačale moralne vrijednosti, iznijele argument, ublažile međuljudska neslaganja, pomogle u razumijevanju te da utješe ili inspiriraju druge (Aydogyeva, 2024). Shodno tome, uz poslovicu se mogu vezati različite funkcije, od njene praktične upotrebe preko umjetničke do obrazovne a sve one nastoje da neku misao ili tvrdnju potkrijepe i argumentiraju. Utilitarna funkcija poslovice pridonijela je uključivanje u različite poučne tekstove, a njena estetska dimenzija privlačila je pjesnike i pisce koji su mnoge od njih uvrstili u svoje tekstove (Banov, 2023). U školskom okruženju i učenju poslovice najčešće predstavljaju materijal za rad u nastavi književnosti poput priča, romana, bajki i basni gdje se i pojavljuju plemenite vrijednosti tolerancije, poštenja, strpljivosti, istrajnosti, učtivosti i slično. Nerijetko one služe kao sredstvo za prenošenje poruke teksta na jednostavan i koncizan način. Svako umjetničko djelo krije u sebi notu odgoja, mudrost koju tek treba otkriti, nešto poručuje ili samo nagovještava. U bilo kojem obliku javljanja, djelo budi kod djece želju za otkrivanjem, jer je nagovještavanje poruke prirodno djetetu zbog stalne želje da nešto novo traži i otkrije. Nagovještaj i otvoreni završetak je najbolji način buđenja radoznalosti i spremnosti na traženje (Ovčina, 2015). Osim toga, poslovice se mogu koristiti u vještinama čitanja, pisanja, slušanja i govorenja. Smatraju se vitalnom komponentom lingvističkog i kulturnog izražavanja, jer nadmašuju svoju ulogu pukog izražavanja mudrosti i postaju dobar kognitivni materijal u učenju i podučavanju jezika. Ukorijenjene u kolektivnoj svijesti društava, poslovice utjelovljuju vrijednosti, tradicije i svjetonazore svojih govornika (Mammadova, 2024) a primijenjene u učenju jezika nude jedinstven uvid u kognitivne procese i pomažu učenicima snalaženje u kulturnim kodovima jezika kojeg uče. Poslovice kao sažeti iskazi, opterećeni kulturnim i moralnim vrijednostima, nadilaze vrijeme i geografiju (Aliyeva, 2025) nudeći učenicima autentičan način razumijevanja i upotrebe jezika na smislen način. Indirektno obraćanje, metaforičko kazivanje i nepoznavanje kulturnog konteksta samo su neke od stavki povezanih uz njihovo razumijevanje. Indrawati (2019) se poziva na istraživanje Sunarnija (2017) čiji rezultati pokazuju nedovoljno razumijevanje poslovice od strane učenika te kao razloge navodi njihovo nedostatan korištenje u svakodnevnom životu, s posebnim naglaskom na

roditelje koji to ne čine ili su one, s druge strane, samo umetnute u određene predmete. Nadalje, smatra da će ovakav pristup imati za posljedice gubljenje znanja o poslovicama i njihovom razumijevanju što će znatno utjecati na formiranje karaktera učenika.

Dileme o postojanju ili nepostojanju veze između književnosti i učenja, s težištem na usmenu književnost, te kolika je jačina spomenute veze, koji faktori i u kojoj mjeri na nju utječu (Onofre i Iancu, 2015) dovele su do razmimoilaženja među naučnicima. Nemoguće je tvrditi da književnost nema utjecaj na podučavanje učenika čije uporište seže daleko u prošlost. Prije pojave formalnog obrazovanja, usmena književnost je bila u službi škole i učenja a tu ulogu, moglo bi se konstatirati, zadržala je i u današnjem vremenu. Stoga, bez obzira na porijeklo poslovice, te strogo ograničenje određenim iskustvom kao i postojanje sumnje kako one u savremenom svijetu nemaju pragmatičnu i konkretnu relevantnost, može se konstatirati kako suština poruke koju prenose ostaje neizmijenjena. Dvostruka funkcija poslovice kao kognitivnih i kao lingvističkih alata čini ih neprocjenjivim u jezičkom obrazovanju (Aliyeva, 2025) te se njihovim integriranjem u nastavu omogućuje angažiranje učenika što podstiče intrinzičnu motivaciju i strategije uspješnijeg učenja što je neophodno u savladavanju predviđenih sadržaja. S ovim se slaže Mammadova (2024) i naglašava kako poslovice podstiču kognitivni angažman kroz metaforičko razmišljanje i pružaju neprocjenjive kulturne uvide, te pomažu učenicima u snalaženju kako u lingvističkim tako i u kulturnim složenostima. Mieder (2004) se poziva na istraživanje urađeno u saradnji s Holms, (2000) koje je pokazalo da se učenici uzrasta od 9 do 10 godina mogu nositi s apstraktnim i metaforičkim poslovicama kao pravilima moralnog ponašanja. Nadalje, autori su došli do zaključka kako su učenici, pored toga što su naučili poslovice, mogli ih koristiti u smislenim kontekstima i reagirati u skladu s naučenom mudrošću. Stoga, smatraju da je taj period pogodno vrijeme za suočavanje učenika s vrijednostima u poslovicama i da je to pogodan način za izgradnju karaktera. Studija koja istražuje u kojoj su mjeri poslovice i idiomi involvirani u dječje knjige ponuđene učenicima osnovne škole za čitanje pokazuje njihov nedostatak (Hayran, 2017). Bogatstvo rječnika pruža učenicima superiornost u smislu razumijevanja ljudskih odnosa i učenja. Dječje knjige koje se čitaju u fazi razvijanja dječjeg vokabulara, brzo i značajno obogaćuju rječnik, predstavljajući djetetu ljepotu maternjeg jezika i univerzum njegovog značenja. Stoga, Hayran (2017) daje prijedloge za istraživače, nastavnike i autore u smislu učestalosti primjene poslovice i idioma u dječjim knjigama (vidi više u Hayran, 2017). Şahin (2018) je ispitivao efekte kreativne drame na bogatstvo rječnika učenika četvrtih razreda osnovne škole putem

poslovica. Rezultati ukazuju da je podučavanje učenika metaforičkim izrazima sadržanim u poslovicama i njihovim eksplicitnim značenjima koje su teške za razumijevanje zbog apstraktnih karakteristika kroz kreativnu dramu moguće i da učenici postižu bolje rezultate u tumačenju poslovica. Spomenuti autor smatra kako se kreativna drama može češće koristiti za podučavanje teško razumljivih i apstraktnih tema u osnovnim školama (vidi više u Šahin, 2018). Percepciju i razumijevanje poslovica uradila je Indrawati (2019) na uzorku od 59 učenika gdje su rezultati analize pokazali da je sposobnost razumijevanja poslovica kod ove grupe učenika niska. Pojavile su se individualne razlike u vladanju poslovicama a koje su uzrokovane znanjem, strukturom, obrascem i značenjem same poslovice. Grahovac-Pražić i Vukelić (2020) su analizirale savremene udžbenike za mlađe osnovce i utvrdile postojanje poslovica u njima kao popratni dio književnog teksta. Smatraju kako učenik nije vođen u recepciji poslovica koje se nalaze u čitankama te je, stoga, značajna uloga učitelja prilikom otkrivanja značenja ili mogućih recepcijskih barijera. Nadalje, pokazalo se da učenici više razumiju poslovice zasnovane na logičkoj povezanosti, dok se poteškoća pojavljuje kod razumijevanje prenesenog značenja. Ove prepreke se pripisuju dobi učenika, književnoteorijskom i čitateljskom iskustvu. Studija urađena pod vodstvom Aliyeva (2025) istražuje ulogu poslovica u poboljšanju govornih vještina učenika tokom nastave engleskog jezika s komparativnim pristupom na azerbejdžanske i engleske lingvističke materijale. Postoje različite strategije za podučavanje i korištenje poslovica na bilo kojem nivou obrazovanja a neke od primjera integriranja poslovica u nastavu nalaze u spomenutoj studiji. Praktična primjena poslovica, od interaktivnih igara do vježbi kreativnog pisanja čini učenje zanimljivim i nezaboravnim. U konačnici, spomenuti autor navodi kako integracija poslovica u nastavu jezika stvara holističko iskustvo učenja, premošćujući jaz između jezičke kompetencije i kulturnog razumijevanja.

Pojava novih tehnologija dovela je do pristupa svim vrstama informacija čija je selekcija u rukama recipijenta. Na neki način i poslovice prenose informacije koje se odnose na određenu grupu vrline i mana a koje su satkane od mudrosti i iskustva naroda kojoj pripadaju. Vrlina, kao i njihovi pandani (mane), su duhovna iskustva, relativno autonomna od njihove objektivne stvarnosti (Onofre i Iancu, 2015) koje pod određenim uslovima postaju društveno prihvatljive i moćne. Poslovice predstavljaju složen odraz toga kako ljudi doživljavaju određene situacije te značenjem i porukom koju prenose utječu na ljude. Ekspresivnost i melodični karakter poslovice olakšava njihovo pamćenje i upotrebu u stvarnim životnim okolnostima. Pouke naučene iz poslovica su raznolike i od velikog su značaja za razvoj moralnih normi te

se u tom kontekstu mogu upotrijebiti kroz inovativne metodičke pristupe za prenošenje i podučavanje o vrijednostima. Kognitivna lingvistika naglašava ulogu poslovice u oblikovanju apstraktnih misaonih procesa. Većina poslovice obuhvata bogate metaforičke slike koje zahtijevaju tumačenje izvan doslovnih značenja (Mammadova, 2024) a njeno ispravno poimanje je "indikator intelektualne snage i sposobnosti razumijevanja" (Hubijar, 2010:11). Neke od općih karakteristika poslovice sadržane su u običajima, tradiciji i vjerovanju nastalih iz potrebe pronalaženja i primanja pouka iz društvenih događaja, podučavanja etici i davanju savjeta (Hayran, 2017) što je zajedničko gotovo svim kulturama i narodima. Billege i Budinski, (2020) zagovaraju uključivanje poslovice kao sadržaja poučavanja pri čemu metodički instrumentarij treba biti zasnovan na učenikovom životnom iskustvu koje će poslužiti kao podloga za razumijevanje i razlikovanje denotativnog i konotativnog značenja poslovice. U ovom radu istražuju se skrivena značenja poslovice koja se odnose na razumijevanje značenja ponuđene poslovice i traganja za njenom inačicom te prepoznavanje vrline iskazane u poslovi.

Metodološki okvir istraživanja

Od svih vrsta usmene književnosti poslovice se izdvajaju kao koncizni, pamtljivi izrazi koji prenose moralne vrijednosti, društvene norme i jezičko bogatstvo (Aliyeva, 2025). Verbalna mudrost sadržana u poslovicama vidljiva je u načinu njene percepcije i u njenom izvođenju u svakodnevnoj komunikaciji na svim nivoima (Mieder, 2004). Mnoge plemenite vrijednosti poput ljubavi prema domovini, te ljubavi općenito, štedljivosti, toleranciji, poštenja, odlučnosti, brižnosti sadržane su u poslovicama. Primjenom u školskom okruženju, ali i van tog okvira, poslovice postaju moćan materijal za osnaživanje učenika i promicanje spomenutih vrijednosti koje mogu predstavljati most za suočavanje s današnjom globalizacijom. Poslovičnu građu moguće je uključiti u jezičke aktivnosti i na taj način upotpuniti učenje. Integriranjem poslovice u učenje jezika (maternjeg i stranog) kroz primjenu raznih strategija učenja poput pripovijedanja, usporedbe poslovice i interkulturalne diskusije (Mammadova, 2024) poboljšava se kritičko mišljenje, apstraktno zaključivanje, pamćenje te se razvijaju interkulturalne kompetencije. Visinko za interpretaciju književnih tekstova i lektirnih djela nudi niz mogućnosti uključivanja „tih bisera usmene književnosti“ (2018:170) poput razmišljanja o osobinama lika, određivanje poruke teksta, tumačenja neke prikazane situacije u djelu. Nadalje, poslovice mogu poslužiti kao izvrsni književni predlošci kod književnoteorijskih sadržaja jer su pogodne za promatranje i otkrivanje stilskih izražajnih sredstava. Rima, ritam, aliteracija i metaforički jezik samo su neke od odlika poslovice koje se

kao takve mogu lako ukomponirati u bilo kojoj fazi obrazovanja. U razrednoj nastavi učenici se susreću s poređenjem, onomatopejom i personifikacijom što nikako ne znači da treba zanemariti objašnjenje prenesenog značenja. Naravno, tumačenje metaforičnosti riječi i rečenica nezamislivo je bez poznavanje njihovog denotativnog značenja. To podrazumijeva da je prilikom primjene poslovice u nastavi potrebno upotrijebiti različite motivirajuće strategije koje će pomoći učenicima pri oslobađanju kreativnosti i proširenju seta tehnika potrebnih za učenje te razviti bitne vještine neophodne za život u današnjem svijetu. Poslovice posjeduju univerzalnu privlačnost, što ih čini pogodnim za istraživanje različitog jezičkog i kulturnog konteksta čime se učenici potiču identificiranju zajedničkih ljudskih iskustva i uvažavanja kulturne raznolikosti (Aliyeva, 2025). Komparativni pristup razvija interkulturalnu osjetljivost među učenicima što je u današnjem globalnom svijetu itekako značajna kompetencija. Implicitna značenja u poslovicama ukazuju na značajne životne vrijednosti koje mogu postati vodilje kroz život (Indrawati, 2019) i koje treba istražiti.

Za ovaj rad urađeno je istraživanje u osnovnim školama na području Unsko-sanskog kantona s učenicima petih razreda. U razradi istraživačkih zadatka kreirana su ispitna pitanja/zadaci. Prvi se odnosio na pronalaženje značenja odabrane poslovice (*Zlato ima cijenu, znanje je neprocjenjivo*) u ponuđenim iskazima. Prepoznavanje ili otkrivanje skrivenog značenja omogućuje učenicima razumijevanje poslovice s bogatim metaforama, kao i razlikovanje značenja radi akumulacije znanja pri svakom novom susretu s poslovičnim blagom. Drugi ispitni zadatak za učenike je bila potraga za srodnom poslovicom – onom koja nosi istu poruku, životnu mudrost kao odabrana poslovice (*Ocjena neznalice nije vrijedna poštovanja*). Odabrane su sljedeće poslovice: *Ko zlima prašta, dobrima škodi (nanosi štetu)*; *Teško domu u kojem sloge nema*; *Zbori pravo, sjedi gdje ti je drago*; *Za magarca nije pjesma*. Upute za učenike usmjerene su na pronalaženje istog ili sličnog značenja zadane poslovice. Za percepciju prenesenog značenja značajna je izloženost takvim tekstovima kao i interpretacija kroz metodičke postupke i pristupe. Stoga, prepoznavanje skrivenog značenja i poruke koju nosi poslovice je uvjet za tačno rješenje ovog zadatka. Svrha ovog ispitnog zadatka nalazi se u odabiru jedne od četiri ponuđene poslovice s ciljem identificiranja sličnog ili identičnog značenja. U posljednjem zadatku učenici su odgovorom na posebno pripremljeno pitanje (*Kakav je čovjek koji ne kaže sve što misli, ali misli sve što kaže?*) prepoznavali osobinu u nizu ponuđenih. Treba istaknuti kako je ovo pitanje nastalo na temelju francuske poslovice *Mudar čovjek ne kaže sve što misli, ali misli sve što kaže* koja je modificirana u upitnu rečenicu.

Za sva tri odabrana ispitna zadatka postavljena su pitanja višestrukog izbora. Nakon analize odgovora ispitanika isti su sumirani a rezultati će biti prikazani kvantitativnim i kvalitativnim putem. Odabir poslovice za predmet ovog rada imao je cilj osigurati učenicima poslovice s apstraktnim i skrivenim značenjem radi utvrđivanja razlikovanja značenja i njihovog percipiranja odabranih poslovice.

Istraživački zadaci

Za istraživanje poslovice u ovom radu postavljeni su sljedeći istraživački zadaci: *a) utvrditi u kojoj mjeri ispitanici razumiju značenje izabrane poslovice; b) ispitati koju poslovicu ispitanici odabiru kao srodnu ponuđenoj poslovice i c) ustanoviti prepoznaju li učenici karakternu osobinu na osnovu preformulirane poslovice u upitnu rečenicu.*

Uzorak

U istraživanju skrivenih značenja poslovice učestvovalo je 217 učenika petih razreda osnovnih škola na području Unsko-sanskog kantona. Od ukupnog broja ispitanika učešće je uzelo 114 djevojčica i 103 dječaka koji su u prosjeku imali 9,5 godina. Prikupljeno je 1 302 odgovora ispitanika koji su analizirani a rezultati će biti tablično prikazani.

Rezultati i diskusija

Prenesena značenja poslovice činila su osnovu za odgovor na postavljena istraživačka pitanja. Sposobnost djeteta da se udubi u figurativno značenje poslovice polazeći od vanjskog izgleda i specifičnosti poslovice do njihovog unutarnjeg značenja i podteksta svojstveno je razumijevanju značenja poslovice. Kalmykova i sar. (2019) tu sposobnost povezuje s apstraktnim mišljenjem koje zahtijeva od djeteta da se fokusira na opći pojam kako bi apstrahiralo specifičnosti značenja poslovice i razumijevanje novog figurativnog značenja. S tim u vezi je i prvi istraživački zadatak koji glasi: *utvrditi u kojoj mjeri učenici razumiju značenje ponuđene poslovice.* U Tablici 1. prikazani su sumirani odgovori ispitanika za prvi ispitni zadatak prikazani kroz postotke i frekvencije.

Tablica 1. Tumačenje poslovice: Zlato ima cijenu, znanje je neprocjenjivo

Odgovori	<i>f</i>	%
<i>Zlato se skupo plaća.</i>	11	5.1
<i>Zlato je znanje.</i>	5	2.3
<i>Znanje ima veću vrijednost od zlata.</i>	201	92.6
<i>Zlato ima veću vrijednost od znanja.</i>	-	-

Odabrana poslovice (*Zlato ima cijenu, znanje je neprocjenjivo*), pored zahtjeva kojeg su ispitanici trebali odraditi, imala je za cilj naglasiti vrijednost obrazovanja, učenja, nasuprot bogatstvu kao promjenjivoj kategoriji. To nikako nije bila slučajnost jer se njome željela istaknuti ova vrednota kako ona ne bi bila zanemarena i kako bi ostala kao trajna krilatica za ispitanike ali i ostale učesnike u obrazovnom procesu. S tim u vezi su i ponuđeni odgovori, čijim se pažljivim čitanjem i razumijevanjem poslovice može pronaći tačan odgovor. Rezultati pokazuju da ovaj zadatak nije bio zahtjevan za ispitanike jer je njih 92.6% odgovorilo tačno. Odgovori koji nisu tačni poput *Zlato se skupo plaća* (5.1%) i *Zlato je znanje* (2.3%) pokazuju nepotpuno razumijevanje poslovice ili uzroke treba tražiti u čitanju s razumijevanjem koje zahtijeva dublje razumijevanje, povezivanje ideja i traženje skrivenog značenja. Prva tvrdnja kako se zlato skupo plaća je u svakodnevnom životu tačna, stoga je razumljivo zbog čega su je ispitanici birali kao ispravan odgovor. Ipak, ona pokazuje njihovo nerazumijevanje značenja odabrane poslovice što implicira postojanje mogućnosti doslovnog tumačenja. Poslovice često imaju figurativna značenja koja nisu direktno povezana s doslovnim značenjem korištenih riječi (Alnujaidi, 2023), što ih čini teškima za razumijevanje. Nadalje, pretpostavlja se kako je materijalna vrijednost prevagnula jer je vrijedno samo ono što je opipljivo i oku vidljivo. Okruženje u kojem ispitanici obitavaju zaslužno je u određenju pojma vrijednosti i davanju prioriteta materijalnim ili duhovnim dobrima. Upotreba poslovice u govornim situacijama, posebno od strane roditelja (Indrawati, 2019), ima za posljedicu razumijevanje poslovice ali i formiranje sistema vrijednosti. O transferu vrijednosti s roditelja na djecu pisala je Družinec (2016) navodeći dva glavna pristupa podučavanja o njima: izravni i neizravni pristup. U izravnom pristupu akcent je stavljen na odgoj karaktera za koji je odgovorna škola, aktivnost učitelja i školska klima. Neizravni pristup okrenut je samostalnosti djeteta u razlučivanju, kritičkom mišljenju u rješavanju problema te se tim procesima daje važnost kod razvoja kognitivnih vještina (otvorenost uma, nepristranost, logičko mišljenje....) s ciljem razvoja vlastitog vrijednosnog sistema. Prenošenje etičkih vrijednosti utkanih u poslovice poput poštenja, pravednosti, društvene harmonije reflektuje se

na način viđenja svijeta i vlastitog bivstvovanja u njemu. Svakako, ne treba zaboraviti ni kontekst koji je u ovom pitanju izostao a koji ima krucijalnu ulogu u razumijevanju poslovice (Katz & Ferretti, 2003; Billege i Budinski, 2020).

Sljedeći istraživački zadatak *ispitati koju poslovicu ispitanici odabiru kao srodnu* odrađen je pomoću drugog ispitnog zadatka (*Tabela 2*). Njime se želio otkriti odabir ispitanika pri traganju za srodnom poslovicom – onom koja ima isto ili slično značenje kao ponuđena poslovice: *Ocjena neznalice nije vrijedna poštovanja*. Za ovaj zadatak važno je pronaći skriveno značenje u vidu poruke ili u krajnjem slučaju barem vrijednost sadržanu u poslovi. Snažna je poruka koju nosi spomenuta poslovice i odnosi se na pametnog čovjeka kojeg ne dotiču riječi od nekog čije znanje nije dostatno. Ocjena neznalice nema težinu i ne može se uzeti kao relevantna te samim tim ni poštovati. Ovo nije nikako jednostavan zahtjev što se pokazalo i raspršenošću rezultata ispitivanja. Poslovice *Ko zlima prašta, dobrima škodi* našla se u odgovorima 30.4% ispitanika. U navedenoj poslovi krije se vrijednost oprosta koja, koliko god bila vrlina i čin velikodušnosti, u ponekim slučajevima mora izostati kako bi zlo bilo kažnjeno ili bar valorizirano kao takvo. Stoga, u ovoj poslovi ne kriju se iste ili slične vrijednosti niti iste ili slične poruke kao u zadanoj poslovi. Ispitanici koji su se odlučili za ovaj odgovor pokazuju smanjeno metaforičko razumijevanje odabrane poslovice. Nippold & Haq (1996) navode kako se razumijevanje poslovice kod djece školske dobi razvija vremenom kao rezultat analize i prethodnog iskustva sa njima. Nadalje, smatraju kako su doslovne istine koje obilježavaju neke poslovice i čine ih konkretnijim lakše za razumjeti nego one koje su apstraktne, odnosno one s figurativnim značenjem. Poslovice izražene kao složene rečenice teže su za razumijevanje u odnosu na one iskazane jednostavnom rečenicom. Prethodno spomenuta poslovice mogla bi se shvatiti doslovno u kontekstu neopravdanog oprosta koje može nanijeti štetu pravednim i dobrim ljudima. Prema tome, čak i ako se razumije njeno osnovno značenje uviđa se nepostojanje veze s poslovicom s kojom se uspoređivala.

Tablica 2. Odabir sinonimne poslovice: *Ocjena neznalice nije vrijedna poštovanja*

Poslovice	<i>f</i>	%
<i>Ko zlima prašta, dobrima škodi.</i>	66	30.4
<i>Teško domu u kojem nema sloge.</i>	25	11.5
<i>Zbori pravo, sjedi gdje ti je drago.</i>	52	24
<i>Za magarca nije pjesma.</i>	56	25.8
<i>Nema odgovora</i>	18	8.3

Analiza odgovora ispitanika utvrdila je odabir poslovice *Za magarca nije pjesma od 25.8%*. Usporedbom ove i zadane poslovice (*Ocjena neznalice nije vrijedna poštovanja*) mogla bi se pronaći određena sličnost u smislu otkrivanja skrivenog značenja obje poslovice. Mišljenje neznalice kao nekompetentne osobe (zadana poslovica) se može poistovjetiti s nerazumijevanjem vlastite vrijednosti od strane osobe (usporedbena poslovica). Neko ko dobro ne pozna materiju o kojoj se priča ne može dati valjanu sud o tome isto kao što neko ko ne razumije ne može spoznati ljepotu govora. Naime, u obje poslovice može se uvidjeti upozoravajuća nota pridavanja značaja mišljenjima ili reagiranjima osoba koje ne razumiju, ne vrednuju i ne poštuju ono što činimo ili kažemo. Prema tome, moglo bi se kazati da su od svih ponuđenih poslovica ove dvije najsrodnije te da se ovi odgovori ispitanika mogu smatrati najprimjerenijim. Pretpostavlja se kako je ova grupa ispitanika pomno promislila o značenju same poslovice te su bili uspješni u otkrivanju i tumačenju poruke sadržane u poslovi. Za ovu grupu ispitanika moglo bi se reći kako su se morali osloniti na metaforičko razmišljanje da bi shvatili pored osnovnog i preneseno značenje. Upotreba poslovica omogućuje kritičko mišljenje, apstraktno zaključivanje i pamćenje (Mammadova, 2024) što predstavlja značajnu odliku u pronalaženju skrivenih značenja. Sljedeća poslovica *Zbori pravo, sjedi gdje ti drago* u svojoj osnovi krije vrijednost istinitog govorenja koja zauzvrat daje osjećaj sigurnosti i slobode bez obzira na različite životne situacije. U njoj je naglašen značaj dostojanstva stečen istinom i iskrenošću što u odnosu na zadanu poslovicu nema znatnu poveznicu. Ipak, analiza odgovora utvrdila je da se za nju odlučilo 24% ispitanika. Takav je slučaj i s poslovicom *Teško domu u kojem nema sloge* koja se našla u odgovorima 11.5% ispitanika bez obzira što sadrži potpuno različite poruke od zadane poslovice. Vrijednosti koje nosi ova poslovica su obitelj, sloga, zajedništvo, dok su u zadanoj poslovi to razmišljanje, poštovanje i znanje. Poslovice nude jedinstveni uvid u kognitivne procese uključene u razumijevanje te služe kao sredstva za složeno metaforičko razmišljanje (Mammadova, 2024) što ih čini posebno važnim za upotrebu u svim segmentima nastavnog procesa. Figurativni jezik poslovica angažira dublje kognitivne procese, poboljšava pamćenje i apstraktno zaključivanje. Istraživanja pokazuju da u učenju jezika implementacija poslovica podstiče sintetiziranje novog znanja s već postojećim kognitivnim okvirima (Babazade, 2024) čime se postiže razumijevanje jezika u upotrebi. Prilikom poučavanja indirektnih i metaforičkih koncepata značajne su poslovice jer pomažu učenicima da razumiju ove koncepte (Şahin, 2018) i kao takve predstavljaju bogat resurs kako za one koje uče jezičke norme tako i za učitelje (Babazade 2024) koji metodički osmišljavaju nastavni proces.

Treći istraživački zadatak bio je: *ustanoviti prepoznaju li učenici karakternu osobinu na osnovu preformulirane poslovice u upitnu rečenicu*. Odabrano je šest osobina koje bi trebala biti poznate ispitanicima jer su se tokom procesa obrazovanja za tumačenje književnih likova susretali sa njima. Zadatak za ispitanike bio je da odgovorom na pitanje: *Kakav je čovjek koji ne kaže sve što misli, ali misli sve što kaže?* otkriju karakternu osobinu (Tablica 3). U poslovicama se nerijetko mogu prepoznati ljudske osobine, bilo da su one prikazane kao vrline ili kao mane. Stoga je, za tumačenje poslovice značajno i prepoznavanje karakternih crta ličnosti. Tako je u ovom zadatku 61.3% ispitanika svojim odgovorima dali tačno rješenje zadatka prepoznajući da mudar čovjek ne govori mnogo ali da njegove riječi imaju težinu. S druge strane, 22.6% ispitanika opredijelio se za odgovor šutljiv. Razumljiva je zbunjenost ispitanika koja ih je navela na pogrešan zaključak jer šutljiv čovjek ne govori mnogo što ne znači da nema šta reći. Ponekad su takvi ljudi upravo oni koji su mudri i promišljeni ili su to, s druge strane, oni koji su sramežljivi, samozatajni i introverti. Osobine poput lukav (9.2%), radoznao (4.6%) i lijen (1.4%) su odgovori koji su se našli u odabiru manjeg broja ispitanika što ukazuje na nedovoljno razumijevanje karakternih crta ličnosti. Najmanje odgovora ispitanika bilo je za osobinu *vrijedan* što pokazuje kako je taj pojam dobro usvojen od strane ove grupe ispitanika. Vjerovatno je ova osobina, osim što se povezuje s osobinama likova iz čitanačkih tekstova, česta u upotrebi kako u školi tako i u svakodnevnom životu, posebno kod kuće. S obzirom na činjenicu da predstavlja vrlinu, nerijetko se upotrebljava kada se neko želi pohvaliti.

Tablica 3. Odabir karakterne osobine

Osobine	<i>f</i>	%
<i>šutljiv</i>	49	22.6
<i>lukav</i>	20	9.2
<i>mudar</i>	133	61.3
<i>radoznao</i>	10	4.6
<i>lijen</i>	3	1.4
<i>vrijedan</i>	2	.9

Prihvatanje određenih vrijednosti i njihovo potpuno razumijevanje posmatra se u odnosu na pojedinca i promjenjive je prirode (Ovčina i Soče, 2022). Vukasović (2003) vrijednosti definira kao pokretače čovjekova djelovanja i kriterije za vrednovanje svega što postoji. Ljudske vrijednosti, misli

i poslovice često svoje mjesto pronalaze na stranicama dječije književnosti. Djeci se nastoje prenijeti te približiti trajne ljudske vrijednosti prilikom interpretacije književnog teksta, što je i razumljivo, posebno u progresivnom rastu neuvažavanja vrijednosti. Škola je kao mjesto institucionalnog odgoja i obrazovanja odgovorna za transfer vrijednosti, bilo da se one prenose eksplicitno ili implicitno, svjesno ili nesvjesno, namjerno ili nenamjerno (Jukić, 2013). Stečene vrijednosti vodilje su kroz život a likovi u književnosti utjelovljuju vrijednosti koje autor želi prenijeti. Stoga, interpretacija likova na neki način predstavlja učenje o vrijednostima. U interpretaciji književnog teksta analiza likova zauzima značajnu poziciju što potvrđuje Stakić (2015) svojima navodom da većina odraslih pamte djelo prema likovima koji su nosioci misaonog, estetskog, emotivnog i idejnog jezgra njegove znakovne strukture.

Zaključna razmatranja

Poslovice se pojavljuju u svim govornim i pisanim registrima, duboko su ukorijenjene u zajedničkom iskustvu čovječanstva, nerijetko s identičnom porukom ili identičnim sadržajem na različitim jezicima. Njihova korisnost u svim životnim situacijama osigurava im univerzalni značaj. Poslovice ne bi trebale predstavljati samo erudiciju već praktičan metodički alat za isticanje poruke, savjeta ili mudrosti iskazane na sažet i koncizan način. Lako pamtljive, kratke rečenice čine nas mudrijima i služe kao orijentir za mnoge očekivane ili neočekivane susrete i događaje. Vrlo su značajne zbog svoje retorike, originalnosti, analogije, metaforike, kontrasta i slično, dok im poetska naracija daje impresivan karakter i laku pamtljivost. Kratkoća izraza, smisao i općeprihvaćene istine osiguravaju im popularnost i svestremenost. Bogata poslovična građa omogućuje višestruke pristupe učenju kombinirajući kognitivne i metodičke strategije. Inovativan način integriranja poslovice u nastavne sadržaje osigurat će učenicima nebrojene koristi, od jezičkih kompetencija do razumijevanja kulture i njihove dubine. Ovakav pristup može poslužiti kao motivirajuća podloga za učenike da oslobode svoju kreativnost i prošire svoj set znanja i mudrosti. U odgojno-obrazovnom procesu na svim nivoima poslovice zaslužuju mjesto, posebno ako se znaju njene dobrobiti poput poticanja na razmišljanje, rasuđivanje i izražavanje u kontekstu razvijanja govora, kritičkog mišljenja, moralnih vrijednosti i interkulturalnosti. Nadalje, njihovo integriranje u nastavu poboljšava kako poučavanje tako i učenje, te ih čini korisnim materijalom za jačanje i internaliziranje vrijednosti. Poslovice su moćno metodičko sredstvo koje omogućuje učiteljima i učenicima bogato iskustvo učenja.

Literatura

- Aliyeva, E. (2025). The Role of Teaching Proverbs and Sayings in Enhancing Students' Speaking Skills. *Acta Globalis Humanitatis et Linguarum*, 2(1), 54-61.
- Aydogdyeva, B. R. (2024). Proverbs are source of education. *Инновационная наука*, (1-2), 121-122.
- Alnujaidi, S. (2023). Enhancing EFL students' proverb comprehension through the conceptual metaphor approach: A cognitive linguistic perspective. *Journal of Language and Cultural Education*, 11(2).
- Babazade, Y. (2024). Proverbs in pedagogy: Their role in language teaching and cultural transmission. *Global Spectrum of Research and Humanities*, 1(1), 69-82.
- Banov, E. (2023). Poticaj na primjenu tradicijskoga poslovičnog blaga u nastavi i u izvannastavnim djelatnostima. *Hrvatski: časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kulture*, 21(1), 75-79.
- Billege, M. K., & Budinski, V. (2020). Poslovice kao metodički predlošci za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda u nastavi Hrvatskoga jezika u primarnom obrazovanju. *Dani hrvatske knjige i riječi*, 55-66.
- Družinec, V. (2016). Transfer vrijednosti s roditelja na djecu. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 65(3), 475-488.
- Grahovac-Pražić, V., & Vukelić, K. (2020). Poslovice u nižim razredima osnovne škole. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 15(1 (28)), 75-92.
- Hayran, Z. (2017). Proverbs and Idioms in Children's Books. *Journal of Education and Training Studies*, 5(12), 8-13.
- Indrawati, S. (2019). Students' understanding on proverb: a study of learning in school. In *Proceeding of The International Conference on Literature* (Vol. 1, No. 1, pp. 342-349).
- Jukić, R. (2013). Moralne vrijednosti kao osnova odgoja. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 11(3), 401-416.
- Katz, A. N., & Ferretti, T. R. (2003). Reading proverbs in context: The role of explicit markers. *Discourse Processes*, 36(1), 19-46.
- Onofrei, S. G., & Iancu, L. (2015). The role of new technology in teaching through proverbs in primary school. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 203, 130-133.
- Ovčina, L. (2015) *Metodika rada u funkciji poboljšanja uspjeha učenika u tumačenju poruke književnog teksta, (Nepublicirani doktorski rad)*,

Univerzitet u Bihaću, Pedagoški fakultet.

- Ovčina, L., & Soče, S. (2022). Koje vrijednosti promoviraju prozni književni tekstovi u čitankama za razrednu nastavu. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta Univerziteta u Zenici. Saznanje* 3, 227, 241.
- Mammadova, I. (2024). The Role of Proverbs in Language Learning: A Cognitive and Cultural Perspective. *EuroGlobal Journal of Linguistics and Language Education*, 1(1), 40-45.
- Mieder, W. (2004). *Proverbs: A handbook*. Greenwood Folklore Handbooks Greenwood Press Westport, Connecticut. London.
- Nippold, M. A., & Haq, F. S. (1996). Proverb comprehension in youth: The role of concreteness and familiarity. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 39(1), 166-176.
- Şahin, A. (2018). Learning creative drama with proverbs. *Turkish Studies*, 13(19), 1659-1668.
- Stakić, M. M. (2015). The role and importance of characterization in the interpretation of literary characters. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, (45-4), 293-311.
- Visinko, Kerol. (2018). *Zvona zvone jer su potezana: Primjena poslovice u nastavi hrvatskoga jezika, jezičnoga izražavanja i književnosti*. Zagreb: Profil Klet.
- Vukasović, A. (2003). Odgojne vrijednosti i putokazi JA Komenskog za treće tisućljeće. *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 58(1), 87-98.

Abstract

Proverbs are well-known sentences that can be used in speech, most often in a metaphorical form. Life wisdom, useful advice and generally accepted truths give them a didactic note that is accepted as such by teachers when expressing the basic ideas of the text. Today's education emphasizes the adoption of universal values, and if these are incorporated into proverbs, they can represent good teaching material. The paper analyzed the answers of 217 fifth-grade students regarding the meaning and understanding of proverbs. How students explain proverbs, how they interpret them and how well they are able to connect them are just some of the questions answered by the obtained indicators.

Key words: *proverbs, interpretation, understanding, students.*